

In hoofdstuk IV gebruikt Bos de Wapenkaart van G. van Ryckhuysen met de wapens van de leden van de Leidse Veertigraad. Hij noemt Dirk van Bosch 'Leids Veertigraad in 1496', omdat op de wapenkaart bij Dirk dit jaartal staat. Volgens Bos heeft Van Ryckhuysen echter het wapen van Dirk Dirksz. van den Bosch afgebeeld. Hij stelt dat deze Dirk nooit lid van de Veertigraad kan zijn geweest, want hij overleed vóór 11 mei 1429 en het College van de Veertigen dateerde van 22 april 1449. Verder geeft hij in een noot dat volgens Orlers Dirk van Bosch op 20 juli 1481 tot Veertigraad werd gekozen. Deze voorstelling is op meerdere punten onjuist. Op 22 april 1449 gaf hertog Filips van Bourgondië toestemming om de Veertigraad op te richten, maar de verkiezing van de eerste leden geschiedde eerst op 21 juli 1449, blijkens de lijst in het Stedeboek (Gemeentearchief Leiden, Secretarie-archief I, inv. nr. 84, f. 229v). Op deze lijst komt inderdaad geen Dirk van den Bosch voor. Op 20 juli 1481 werd de Veertigraad heropgericht en ditmaal behoorde Dirk van den Bosch wél tot de gekozenen (*Idem*, inv. nrs. 26 en 36 en F. van Mieris, *Handvesten van Leyden*, 129-132). Het jaartal 1496 bij Van Ryckhuysen heeft dus niets te maken met Dirks aanstelling als Veertigraad. Overigens heeft Bos niet ontdekt dat deze Dirk in 1472-1473 schepen van Leiden was, hetgeen toch op diverse gedrukte regeringslijsten valt terug te vinden.

Op bladzijde 170 schrijft Bos: 'Voor deze bewering verwijst hij [Van Kan] naar Graven van Holland, inv. nr. 226, f. 67vo., in tegenstelling tot Kort, die zich beroept op Leen- en Registerkamer, inv. nr. 50, f. 67vo. (ook al!), nr. 343'. Het ontgaat hem derhalve dat achter deze inventarisnummers hetzelfde register schuil gaat en dat Van Kan en Kort verschillen over de inhoud van één bepaalde akte. In de volgende alinea stelt Bos dat 'in tien jaar tijds (1361-1371) zowel grootvader (Bartholomeus) als kleinzoon (Hugo) overleden zou zijn, hetgeen niet voor de hand ligt'. Hij weet klaarblijkelijk niet dat er in 1368-1369 in Holland een pestepidemie woedde die ook in Leiden tal van slachtoffers eiste (zie D. E. H. de Boer, *Graven en grafiek*, 72-78).

In hoeverre dergelijke tekortkomingen van invloed zijn op de kwaliteit van de stamboom, laat ik hier in het midden. Men kan de studie van Bos allicht goed gebruiken voor onderzoek naar de turfhandel te Rotterdam of familieverbanden en het bezit van huizen en landerijen van een bepaalde familie in de late Middeleeuwen, alleen is de index hiervoor slecht opgezet. Bij het lemma Leiden staat enkel *passim* en bij Rotterdam zijn 42, 46, 54, 55 en 91 niet opgenomen. Een onderverdeling in straten was zeker nuttig geweest. Ook andere lemmata laten te wensen over zo ontbreken bijvoorbeeld Filips de Goede op 167, Sint Anthoniskapel op 78, Delft op 82, 89 en 148, Egmond-Binnen op 141 en de rivier de Rotte op 56, 57 en 109 in de index. Een apart lemma voor de abdij Egmond had eigenlijk niet mogen ontbreken, gezien de vele connecties tussen deze instelling en leden van de familie Van den Bosch, zie hiervoor 54, 59 (noot 95), 65 (noot 120), 78, 141, 145 en 152. Kortom, de professionele mediëvist dient de studie van Bos met voorzichtigheid te gebruiken.

M. J. van Gent

NIEUWE GESCHIEDENIS

B. Quilliet, *Guillaume le taciturne* (Parijs: Fayard, 1994, 659 biz., FF170,-, ISBN 2213 59345).

Bernard Quilliet is viermaal bekroond door de Académie française. Eenmaal viel de lof hem ten deel voor zijn these, tweemaal voor een biografie. Dus zal een lezer dit nieuwe boek met enige verwachting ter hand nemen. De uiterlijke vorm moedigt hem daartoe nog verder aan, want Quilliet durft alles op één kaart te zetten. Buiten Mors bekende portret op de omslag is geen enkele illustratie toegevoegd: het woord zal het alleen moeten doen.

Dat is voor een biograaf niet zo'n slecht uitgangspunt. Hij moet een verhaal vertellen en een mens in woorden tot leven brengen. Dat zijn de vragen waar elke biografie een antwoord op moet geven. En natuurlijk komt er nog een derde bij, die beslissend is voor de kwaliteit. Is de auteur bij machte geweest een nieuw beeld te scheppen, dat zijn naam en die van zijn held blijvend met elkaar verbindt?

We kunnen op die vragen het beste ook maar meteen ingaan. Een samenvatting van dit boek is immers overbodig, want de geschiedenis van Willem van Oranje is algemeen bekend. Voor het eerste deel van zijn taak, het opschrijven van een verhaal, is Quilliet goed toegerust. Hij is een onderhoudend verteller, die zijn plichten tegenover de lezer niet uit het oog verliest. Wel is hij tamelijk lang van stof, omdat hij veel werk maakt van de tijdsomstandigheden. Dat gaat hem ook het gemakkelijkst af. Bernard Quilliet is door vorige publicaties met de zestiende eeuw vertrouwd geraakt, en kan van die kennis profiteren.

De ontmoeting juist met Willem van Oranje is speciaal voor deze gelegenheid gezocht. De auteur heeft veel gelezen, en zijn overzicht van bronnen en literatuur maakt nog eens duidelijk, dat de prins een figuur van internationaal belang is geweest, over wie al in vele talen is geschreven. Ook in het Nederlands, maar op de historici van Nederland en België beroept Quilliet zich niet overmatig veel. Zie ik het goed, dan is het jongste Nederlandse boek dat onder zijn aandacht kwam de dissertatie van Cornelia Boer, die in 1953 is gepromoveerd over de hofpredikers van Willem van Oranje. De laatste Belgische uitgave die genoemd wordt is de driedelige publicatie van Michel Dierickx, over de nieuwe bisdommen, uit 1960.

Er ontbreekt dus nogal veel, dat een Nederlandse biograaf zich niet zou laten ontgaan. Geen Baelde, Van der Wee of De Schepper, evenmin Woltjer, Van Nierop en Grapperhaus. Trouwens ook Parker, Schilling en Tracy zoeken we te vergeefs. Dat alles blijft natuurlijk niet zonder gevolgen. Het kan haast niet anders of de eigenlijke biografie blijft op die manier vlak en ouderwets. Het is een boek dat veertig jaar geleden ook zo geschreven had kunnen worden.

Het lijkt dan ook een boek te zijn dat ondanks de status van zijn auteur geen wetenschappelijke pretenties kan hebben. Dat blijkt misschien niet eens zo zeer uit het ontbreken van voetnoten als wel uit de wijze waarop discussie gevoerd wordt. Soms gebeurt dat alleen in schijn, zoals bij de beeldenstorm. Wat is dat eigenlijk geweest? 'Les historiens en ont longtemps discuté et beaucoup d'eau passera encore sous les ponts de l'Escaut avant qu'on puisse trancher définitivement ce point'. Daar moeten we het dan mee doen. Namen en standpunten worden niet genoemd. Wat nog volgt is alleen een beschrijving, van het buitensporige gedrag van deze 'forcenés', deze 'energumènes'.

Het is allemaal wel beeldend, maar het helpt ons niet veel verder. Het laat je in het onzekere, of Quilliet de problemen die hij beschrijft ook werkelijk kent. En die twijfel verdwijnt wel, als je Holland en Zeeland getypeerd ziet als 'ces deux provinces farouchement calvinistes', of als gezegd wordt van de Staten-Generaal: 'n'oublions pas que nous avons affaire à des calvinistes, d'authentiques calvinistes, pour lesquels il ne peut y avoir de pieux mensonges, mais seulement la vérité'. Is geschiedenis niet een eenvoudig vak?

De eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat dit oordeel over Holland en Zeeland niet van Quilliet is, maar van de hier door hem met instemming geciteerde Avermaete. Die speelt in dit boek geen onbelangrijke rol. Avermaete behoort tot de kring van auteurs met wie Quilliet werkelijk in discussie treedt. Daartoe behoren verder nog Daniel Marion, Jean-Louis Bourgeon, Yves Cazaux en Veronica Wedgwood (die in het Frans vertaald is). Hun opinies worden geciteerd, hun oordelen kritisch vergeleken met dat van de schrijver zelf.

Dat is het circuit waarbinnen Quilliet zich beweegt: de populaire Franse biografie. Het is op zichzelf belangwekkend, dat voor Oranje bij het Franse publiek zoveel interesse blijkt te bestaan, maar een eigen betekenis voor het historisch onderzoek hebben deze boeken niet. De

meest originele lijkt mij nog altijd Cazaux. Dat zou dan ook mijn advies zijn aan een Franse boekenliefhebber, die ik aarzelend zag bladeren in Quilliets *Guillaume le Taciturne*. Voor Nederlandse historici lijkt mij het voornaamste, dat vergelijking van al deze publicaties een aardig onderwerp voor een scriptie kan opleveren.

A. Th. van Deursen

B. Dumont, *Aux origines des communes. Les communautés villageoises dans les pays de Daelhem et de Limbourg XVIe-XVIIIe siècle. Genèse, structures, évolution* (Collection histoire in 8° LXXXIX; Brussel: Crédit communal, 1994, 627 blz., Bfl300,-, ISBN 2 87193 189 5).

Aan één van de kleinste van de XVII provinciën van de Nederlanden, nochtans tweede in de protocollaire orde, Limburg, werd zopas een uitgebreide studie gewijd door Bruno Dumont. Het is een deel van zijn doctoraal proefschrift in de wijsbegeerte en de letteren, hetwelk hij bij de Universiteit van Luik heeft verdedigd. Het doel van deze studie is een diepgaander onderzoek naar de voorganger van de gemeente, de plaatselijke macht welke twee eeuwen geleden opgericht werd en nog steeds functioneel is. Het is derhalve een institutioneel onderzoek hetwelk ertoe strekt de wijze van organiseren van het plaatselijk openbaar leven, de omschrijving en het beheer van de gezamenlijke belangen, en de acteurs en de deelnemers aan de openbare zaken, te leren kennen. De dorpsgemeenschap van het *Ancien Régime* was immers de ware smeltkroes van het sociale leven. De meerderheid van de bevolking, vooral op het platteland, kende voor alles — zelfs uitsluitend — dit machtsniveau. Het is door deze tussenpersoon dat de betrekkingen met de buitenwereld en met name met de staat, welke meer en meer centraliserend en op dwingende wijze optrad, kenbaar werden gemaakt.

De gemeenschap van inwoners wordt beschouwd als een wereldlijke werkelijkheid. Het vaak voorkomend gebrek aan bronnenmateriaal dat zij heeft nagelaten, heeft veel geestdriftigen ontmoedigd. Toch heeft de auteur de uitdaging aangenomen. Hij heeft een vrij homogeen gebied — een zestigtal lokaliteiten binnen het hertogdom Limburg (Eupen inbegrepen) en een deel van het graafschap Daelhem dat bij de Zuidelijke Nederlanden gebleven is tussen 1661 en 1785 — kunnen beschrijven, voor hetwelk een vrij rijkelijk gestoffeerd documentair corpus voor het tijdperk teruggaande tot in het midden van de zestiende eeuw voorhanden was: boekhoudkundige en fiscale bronnen, soms beknopt, nagelaten door de schepenbanken en de instellingen van de gemeenschappen, waaraan kunnen toegevoegd worden de archieven van de Staten van Limburg en Daelhem, van de dynamische Commissie voor de openbare lasten, opgericht in 1778, maar ook van de Raad van Brabant en van de centrale instellingen van de Nederlanden.

De voorstelling van het kader binnen dewelke het onderzoek zich situeert, begint met een geografische en economische omschrijving (voornamelijk in de zeventiende en achttiende eeuw). De auteur legt zich met vreugde toe op een oefening van de gehele geschiedenis, verschillende facetten van de landschappen, van de architectuur en van de economische troeven — of belemmeringen —. In dat opzicht vult de auteur de gezichtspunten opgenomen in de werken van J. Ruwet en P. Servais met informatie afkomstig uit de archieven van de griffies van de schepenbanken aan. De specificiteit van het plateau van Herve, beroemd voor zijn agrarische revolutie van de zestiende eeuw, benadrukkend, vermijdt hij zorgvuldig het te verwarren met het land van Limburg-Daelhem (wat het recente werk van J. Baerten, *Harde Vlaamse koppen. De boeren van Voeren ...* (Sint-Genesius-Rode, 1995) 11-24, verwijt aan J. Ruwet). Want er is ook sprake van de grensgebieden van de Ardennen, de Condroz en Haspengouw, behorend tot dit politieke gebied. De mateloze precisie van de analyse manifesteert zich bij